

Slaveri och planekonomi har satt sin stämpel på globaliseringen

Dagens Nyheter den 14 juli 2021

Få debatter är lika låsta, förutsägbara och långdragna som diskussionen om den globala handelns konsekvenser. I ena ringhörnan finns globaliseringsoptimisterna, som framhåller att världshandeln gör produktionen mer effektiv på ett sätt som alla vinner på i det långa loppet. I andra ringhörnan finns den globaliseringskritiska rörelsen som har kopplat ihop ekonomisk globalisering med en rad olika problem, från utvecklingsländernas fattigdom till populism i västvärldens demokratier.

Historiskt har den optimistiska bilden ett betydande stöd på ett övergripande plan. Alla länder som uppnått högt materiellt välstånd har gjort det åtminstone delvis genom handel och ekonomisk öppenhet. Samtidigt är det inte svårt för kritiker att hitta exempel på när globaliseringen ser ut att ha skapat betydande problem.

För 20 år sedan kulminerade en våg av globaliseringskritik, manifesterad bland annat i våldsamma antiglobaliseringsmanifestationer under WTO-toppmötet i Seattle 1999 och EU-toppmötet i Göteborg 2001. Under ett liknande men betydligt mindre protestmöte i Georgetown hörde den amerikanska ekonomen Pietra Rivoli en av de globaliseringskritiska talarna ställa upprörda frågor om åhörarnas T-tröjor och hur de tillverkats. Var de kanske sydda av vietnamesiska barnarbetare som kedjats fast vid symaskinerna utan att ens tillåtas göra paus för att gå på toaletten?

Rivoli hade undervisat i ekonomi vid en handelshögskola och hade sin uppfattning klar för sig: Om globaliseringskritikerna bara förstod lite mer av hur marknader fungerar så skulle de inte vara fullt så kritiska till den ekonomiska globaliseringen. Hon bestämde sig därför för att ta reda på svaret på frågan om hur T-tröjor tillverkas – i detalj.

Vad Rivoli upptäckte förvånade även henne själv. Det som i debatten ofta kallas frihandel, av både förespråkare och kritiker, är väldigt långt ifrån fri handel. Den som vill förstå den ekonomiska globaliseringen och dess konsekvenser behöver inte i första hand förstå hur marknadsekonomin fungerar. Hen behöver förstå politik. Världshandeln är nämligen genompolitiserad på ett sätt som gör att kritikernas argument om marknadskrafternas framfart missar målet fullständigt. Men det gör å andra sidan också ett försvar av världshandeln baserat på basal handelsteori som den beskrivs i läroböckerna.

I boken "The travels of a T-shirt in the global economy" berättar Rivoli hur hon köper en T-tröja för sex dollar (trots erbjudandet om att få två för tio dollar) i en av Floridas många butiker för krimskrams. Hon konstaterar att ett företag i Miami har tryckt texten "Florida" på en tröja som enligt lappen insydd i sömmen är tillverkad i Kina. Förutom att beskriva sina efterforskningar om T-tröjans ursprung, ger Rivoli läsaren den relevanta historiska, ekonomiska och politiska kontext som gör situationen begriplig. Precis som hon förväntade sig har T-tröjan sytts i Kina av kinesiskt bomullstyg. Hon besöker tröjfabriken och sedan textilfabriken i Shanghai, men när hon frågar var själva bomullen kommer ifrån blir svaret något oväntat att den kommer från Texas i USA.

T-tröjan som såldes billigt i Florida var alltså gjord av bomull odlad inte långt ifrån Florida, i delstaten Texas. Men tyget vävdes och tröjan syddes på andra sidan jordklotet, innan den åter transporterades till USA för att säljas till priset av en billig hamburgare. Det ligger nära till hands att tolka T-tröjans farande över jordklotet som ett klockrent exempel på marknadslogikens avigsidor, men så enkelt är det inte. Kinesiska T-tröjor görs av bomull från Texas, inte främst på grund av marknadskrafterna, utan för att USA:s bomullsindustri åtnjuter subventioner och politiska stöd som går tillbaka till slaveriets dagar.

Bomullsodling är knixigt, berättar Rivoli, för att den måste skördas snabbt, vid rätt tillfälle och för hand, åtminstone fram tills relativt nyligen. Bomullsodlare behöver därför stora mängder arbetskraft med kort varsel under kort tid, något som är svårt att lösa för en jordbruksekonomi långt före bemanningsföretagen och gig-ekonomins tid. Lösningen blev den avskyvärda frihetsinskränkning som slaveriet utgjorde. Till detta kommer att den kinesiska arbetskraften har varit billig inte bara för att Kina är fattigt utan också för att den kinesiska planekonomin medvetet hållit nere lönerna för att främja kinesisk export, som ju består av mycket mer än T-tröjor.

Den som kritiserar T-tröjornas turer över jordklotet kritiserar alltså inte en ordning framdriven av den otyglade marknaden, utan en logisk följd av politiska ingrepp och regleringar. Var och hur bomull skulle odlas och T-tröjor sys om det inte vore för Kinas planekonomi och USA:s slaveri är inte helt lätt att veta.

I min bokhylla står osannolikt många böcker om den internationella handelns för- och nackdelar. Vissa är sömnpiller, andra är riktigt bra. Men ingen har gett mig så god förståelse för hur världsekonomin fungerar och så många aha-upplevelser som Rivolis bok om T-tröjor.

Andreas Bergh